

Clavus Domini

Про книгу

Відомий український письменник Сергій Батурин у своєму новому романі долучається до когорти тих, хто й досі шукає відповідей на прадавнє питання: ким був той «розбійник Варавва», що його згадують усі четверо євангелістів? Чи насправді він був знайомий з Ісусом, і чому єрусалимський натовп наполягав на його помилуванні, а римському префекту Понтію Пилату довелося «вмити руки»? Історичних свідоцтв бракує. І не виключено, що все відбувалося саме так, як про це розповідає автор книжки. А ще перед читачем розгортається яскрава і по-справжньому переконлива панорама Римського світу й варварської Європи на початку першого тисячоліття нової ери.



СЕРГІЙ БАТУРИН

CLAVUS
DOMINI

ФАБУЛА
ВИДАВНИЦТВО

Сергій Батурин

Clavus Domini



Видавництво Фабула
2019

© С. Батурин, текст, 2019
© «Фабула», макет, 2019
© Видавництво «Ранок», 2019
ISBN 978-617-09-5388-9 (epub)

*Усі права збережено.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якій формі без письмового дозволу
власників авторських прав.*

Електронна версія створена за виданням:

Батурин Сергій

Б28 Clavus Domini. Роман. — Харків : Вид-во «Ранок» : Фабула, 2019. — 240 с.
ISBN 978-617-09-5125-0

Відомий український письменник Сергій Батурин у своєму новому романі долучається до когорти тих, хто й досі шукає відповідей на прадавнє питання: ким був той «розбійник Варавва», що його згадують усі четверо євангелістів? Чи насправді він був знайомий з Ісусом, і чому єрусалимський натовп наполягав на його помилуванні, а римському префекту Понтію Пилату довелося «вмивати руки»?

Історичних свідочтв бракує. І не виключено, що все відбувалося саме так, як про це розповідає автор книжки. А ще перед читачем розгортається яскрава і по-справжньому переконлива панорама Римського світу й варварської Європи на початку першого тисячоліття нової ери.

УДК 82-312.2

Шановний читачу!

Спасибі, що придбали цю книгу.

Нагадуємо, що вона є об'єктом Закону України «Про авторське і суміжні право», порушення якого карається за статтею 176 Кримінального кодексу України «Порушення авторського права і суміжних прав» штрафом від ста до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, з конфіскацією та знищенням всіх примірників творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, програм мовлення та обладнання і матеріалів, призначених

для їх виготовлення і відтворення. Повторне порушення карається штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк, з конфіскацією та знищенням всіх примірників, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, програм мовлення, аудіо -і відеокасет, дискет, інших носіїв інформації, обладнання та матеріалів, призначених для їх виготовлення і відтворення. Кримінальне переслідування також відбувається згідно з відповідними законами країн, де зафіксовано незаконне відтворення (поширення) творів.

Книга містить криптографічний захист, що дозволяє визначити, хто є джерелом незаконного розповсюдження (відтворення) творів.

Щиро сподіваємося, що Ви з повагою поставитеся до інтелектуальної праці інших і ще раз Вам вдячні!

*Алексові й Марині Бабін з міста Арад,
що в Юдейській пустелі,— з любов'ю.*

ВІД АВТОРА

За тисячолітньою юдейською традицією всі присутні під час смерті людини й усі, хто почув про цю смерть, виголошують бераху — молитовну формулу «Барух Даян ха-Емет» (ברוך ד״ן האמת), що містить благословення Бога та означає «Благословенний суддя праведний», бо померлий незабаром даватиме звіт на суді перед Царем усіх царів.

*

13. А Пилат скликав первосвящеників, і старшин, і народ,
14. і промовив до них: Привели ви мені Чоловіка Цього, як того, що бунтує народ. А ось я перед вами розвідав, і не знаходжу в Людині Оцій ані однієї провини такої, про що ви оскаржаєте.
15. Також Ірод, бо він відіслав Його нам. І ось нічого, що на смерть заслуговувало б, Він не вчинив.
16. Отже я покараю Його й відпущу.
17. Бо повинен був їм відпустити одного на свято.
18. А народ став кричати й казати: Візьми Цього, відпусти ж нам Варавву!

(Від Луки 23:13-18)¹

¹ Переклад українською І. Огієнка.

Частина перша

ЦВЯХ ДЛЯ ПАМ'ЯТІ

1. СВІТАНОК

Важкі двері, збиті з товстих неструганих дощок, верескливо рипнувши грубими іржавими завісами, повільно розчинилися. У світлому прямокутнику дверного прорізу з'явилася височенна кремезна постать у повних обладунках і галльському сталевому круглomu шоломі. Плечі служивого вкривав червоний римський плащ, а на лівому боці висів іспанський гладіус — короткий, приблизно на півтора лікті, меч. Вояк, чолов'яга років сорока, ба й сорока п'яти, з короткою товстою шиєю, широким тулубом і могутніми м'язистими руками, ступив у камеру, скривившись від густого смороду, котрий так давно висів у повітрі в'язниці, що й стіни просякнули ним. Слідом зайшов чоловік зі смолоскипом, судячи з одягу — священик з Храму, і взявся присвічувати.

Гігант уважно оглянув мешканців буцегарні. На підлозі невеличкого — шість кроків на десять — приміщення покотом, хто на прілій соломі, а хто на якомусь ганчір'ї, лежало з півтора десятка людей. Кілька ув'язнених волоцюг, дрібні крадії, неплатники податей — ця братія не привернула його уваги. Погляд здорованя зупинився на двох чоловіках приблизно одного віку — років тридцять-тридцять п'ять, у типових для тутешнього люду полотняних плащах із лляної, зітканої в місцевий спосіб зигзагом, матерії, що розрізнялися хіба що тим, що в одного плащ був пофарбований у немазкий сірий колір, а в іншого — білий. Взуті обидва були в шкіряні сандалії роботи місцевих шевців: нічого особливого, от тільки в того, що ліворуч, добряче підтоптані. На вигляд ці двоє були тутешніми уродженцями, навіть на позір схожими між собою, як родичі: очі жовті, глибоко посажені, брови зсунуті, обличчя видовжені, носи прямі, твердо окреслені роти. Обидва довговолосі, з борідками й вусами. Навіть кувії² подібні — картаті, білі з червоним. І хоч та пара сиділа, але вгадувалося, що на зріст вони приблизно однакові, й немаленькі. І пальці в обох довгі. Вони примостилися під стінкою й неголосно перемовлялися, але одразу замовкли, лишень силач у римських строях переступив поріг

буцегарні. А той добре знав, кого йому треба: простягнув руку і, не прорікши й слова, пальцем вказав на правого співбесідника, коли ж пересвідчився, що той зрозумів: йдеться саме про нього,— жестом наказав звестися. Жовтоокий встав, повів плечима, і римлянин здивовано гмикнув, виявивши, що в'язень майже одного з ним зросту, а сам поставний, з мускулистими руками. Другий, що залишився сидіти, був не такої широкої кістки, та й м'язи в нього явно не так добре розвинені.

Вояк ще раз глянув на мужчину, що підвівся, кивнув головою в бік дверей: мовляв, іди туди, а сам розвернувся й швидко вийшов зі сморідної арештантської. Довговолосий завагався, подивився на свого співрозмовника, що так і сидів під стінкою, буцімто про щось запитуючи в нього. Той на знак згоди опустив-підняв повіки й ледь помітно усміхнувся. Із-за дверей заgrimів командний голос:

— Ну, довго ще там?

На крик вискочив святоша зі смолоскипом, а потім з'явився й арештант, по котрого прийшли ці двоє.

— Підеш попереду,— сказав римлянин служителю Храму й повернувся до високого в плащі.— А ти — за ним.

Стражник, що чатував тут, зачинив двері й засунув важкого кованого засува. Пелюстка пломеню світильника, що стояв у спеціальній ніші, захилиталася від легкого повіу, і тіні людей затанцювали на стіні. Прихід цих двох і вивід в'язня був караульному хоч якоюсь розвагою: він уже достоював свою варту до третьої години³ і нічого цікавого у стоянні у вирубаному в скелі підземеллі з поганою вентиляцією не вбачав. Він провів людей очима, гадаючи, чи скоро прийде зміна.

Священик крокував коридором, в'язень — слідом. Латинянин свідомо рухався останнім, щоб бачити обох. Вони були тутешні, а місцевим він не довіряв. Величезний військовий досвід підказував йому: покладатися на представників підкорених народів не можна. Той, хто їх не стережеться й втрачає пильність, у будь-який момент може, як Публій Квінтілій Вар із його легіонами, отримати удар в спину та назавжди залишитися в якому-небудь Тевтобурзькому лісі⁴. І варвари навіть не поховують загиблих у побоїщі, а роками водитимуть тими хащами своїх дітей, показуючи розкидані останки в римських обладунках і розповідаючи легенди про

свої звитяги. І всі ті нетрі будуть усіяні римськими кістками, розтягнутими по лісі хижими звірами. І все через те, що один патрицій мав дурість повірити котромусь там германському вождеві. Ні, вірити повойованим інородцям — хай то галли, фракійці, даки, іллірійці чи тутешні юдеї — себе обдурити. Краще їх завжди тримати в полі зору, а долоню, коли вони поблизу, — на руків'ї меча.

Вони проминули ще декілька ходів і приміщень — у кожному такі само двері, як і в тій камері, яку вони тільки-но залишили, і там теж тупцяли стражники й нерівно палахкотіли масляні каганці. Священик дріботів попереду й чомусь постійно озирався, наче боявся, що двоє задніх десь подінуться, довготелесий човгав, опустивши очі долу й дивлячись під ноги, щоб не перечепитися за якусь нерівність, а військовий крокував, як на марші — каліги⁵ так і гупали. Потім трійця пройшла крізь залізні двері, біля яких тупцювала пара вартових. Далі відкрилося досить велике приміщення: порожнє, без меблів та дверей в стінах, по суті — штучна печера, вирубана у вапняковій скелі, тільки по кутах стояли світильники. Повітря тут було більш свіже, ніж у віддалених коридорах і галереях тюрми.

— Я далі не піду, — сказав священик.

— Як знаєш, — кинув йому римлянин. — А ти — вперед! — наказав він рослому в плащі.

Вони здолали ще одну галерею, піднялися сходами, що вели до виходу. Двойко вартових, які несли службу тут, розступилися. Римлянин розчахнув стулки дверей, а потім, взявши довговолого за плече, вивів із будівлі на вулицю.

Починався ранок. Сонце ще не піднялося, та чоловікові, який провів кілька днів у темній камері, вранішнє світло так яскраво плеснуло у вічі, що він мимохіть примружився. Була весна, неподалік — він неймовірно гостро відчув той нав'язливий аромат — цвіла акація, а до її пахощів домішувався легкий запах медового пилу: це тамариск десь поруч викинув непоказні китиці блідо-рожевих суцвіть. Місто прокидалося, й над ним піднімався звичний шум та гамір: торохтіли повозки, десь волав віслук, шелестіли сандаліями по бруківці городяни, хтось гомонів, хтось торгувався, а неподалік сварились.

Група людей, що скупчилася довкола щуплявого священика-коена⁶ осторонь від входу в преторію, побачила тих двох, що вийшли, й

принишкла.

— Ви його хотіли, ось він,— сказав їм військовий. Ті німотно витріщалися на бороданя в куфії. Миршавий священик щось стиха їм промовив, і вони показово-радісно загомоніли, а дехто навіть заплескав у долоні.

— Іди,— сказав латинянин юдею.— Тебе помилувано владою Риму на честь свята: за тебе просили оці юдеї й клопоталися поважні люди з вашого Храму.— Він повторив: — Іди!

Той повернувся до вояка й уп'явся в нього довгим поглядом жовтих, наче рисячих, очей:

— Куди? Я цих людей не знаю!

— Та куди хочеш,— байдужо гмикнувши, знизав плечима гігант у військовому спорядженні. Потім відпустив плече звільненого, ще раз глянув на нього й раптом запитав:

— Ми з тобою раніше не зустрічалися? Здається, я тебе десь бачив...

Той цокнув язиком і похитав головою:

— Навряд чи. Хоча, яка різниця? Бувай, вояче.

Римлянин повернувся й зник у темниці, й рослий бородань залишився біля дверей один. Ті, що стояли біля входу, не кинулися до нього з обіймами та вітаннями. Навпаки — раптом як один розвернулися й, очолювані священиком, вирушили ліворуч, у бік Храму, наче їм жодного діла не було до того, за кого вони, за словами римського вояка, просили. Чоловік у сірому плащі провів їх поглядом, поправив куфію й почвалав геть якоюсь стомленою, майже старечою ходою. Такого з ним ніколи ще не траплялося: сили враз залишили його, давалися, мабуть, ознаки переживання останніх днів. Йому хотілося їсти, і він знав, де його нагодують.

А з цим римським вояком вони дійсно зустрічалися. Щойно звільнений чоловік одразу впізнав його, лишень той зазирнув до камери. Але то було в минулому житті й наразі не мало жодного значення...

² Куфія — чоловіча головна хустка, популярна в арабських країнах. Слугує для захисту голови й обличчя від сонця та піску.

³ Світловий день від сходу до заходу сонця за тих часів поділявся на дванадцять годин. Оскільки ж не існувало точних засобів вимірювання часу, в побуті користувалися таким поділом: третя година — середина ранку, шоста — полудень, дев'ята — середина вечора,

дванадцята — захід. Ніч зазвичай ділилася на три варти, а за часів створення Нового Заповіту — на чотири.

⁴ Тевтобурзький ліс відомий завдяки битві між германцями й римлянами у 9 р. н. е., що закінчилася нищівною поразкою римлян.

⁵ Каліги — високе шкіряне взуття давньоримських легіонерів, схоже на постоли або мокасини, що захищали гомілки до середини, але зверху були відкриті.

⁶ Коен — титул юдейського священика, який мав право служити в Храмі.

2. ПРОХАННЯ АННИ

Поки вірні чекають на прихід свого машиаха⁷, життя не зупиняється. Коли ще він прийде, та й чи вдасться його дочекатися хоча би внукам наших онуків, а людям уже сьогодні доконче треба їсти, пити, одружуватись, кохатися, народжувати дітей, лікувати хворих, ховати померлих, будувати житла, ростити врожай, займатися ремеслом, вирушати в поїздки, торгувати, воювати і, головне, просити Бога про допомогу в усіх цих справах.

Може прийти сухе гаряче повітря з розпечених пісків Аравії та спричинити посуху, а з нею — несосвітенний підйом цін на зерно; можуть набігти східні дикуни з Парфії та вбити брата самого царя Ірода; або навіть з'являться із Заходу незліченні легіони латинських варварів у червоних плащах і галльських шоломах, із гострими мечами й разючими пілумами⁸, та змусять царя Юдеї коритися, догоджати їм й сплачувати данину; ніхто не завадить їм навіть змінити, як це зробив колись ненависний римський прокуратор Валерій Грат, самого хакоена⁹, наплювавши на освячений сторіччями звичай коліна Левія передавати цю посаду в спадок від батька старшому синові. Все це може статися, а люд юдейський все одно йтиме до Храму молитися й нестиме дари та пожертви Богові!

Статурний, немолодий, але ще досить міцний чоловік у лазуровій вовняній ризі з обшитою кантом горловиною звівся зі свого високого крісла, майже трону, і нашиті на поділ його вбрання китиці захилиталися, а невеличкі золоті бубонці брязнули. Він неспішно, стомлено човгаючи, пройшовся покоем, розминаючи ноги, що затекли від довгого сидіння. Його розкішна сива борода лежала на широких грудях. Чоловік повів дужими плечима, повернув кілька разів тулуб у різні боки, аж поки не відчув, як захрустіло в занімілому попереку.

«Кого вони усунули? — скрипнув він зубами.— Мене, первосвященника Анну, котрому зілляли на голову елей, котрий двадцять років заправляв усіма справами в Храмі й наглядав за

божими службами й священиками? Котрий приносив жертви Богові за весь свій народ і вмів, користуючись урімом і туммімом¹⁰, дізнаватися його волю? Котрий головував у Санхедрині¹¹ та був верховним вождем і духовним очільником свого народу, не меншим, аніж сам Ірод Великий? Ні, недаремно я мав титул машиаха, що його носили, носять і носитимуть всі юдейські первосвященики аж до самого приходу спасителя з роду Давида, який поверне всіх юдеїв із вигнання та розсіяння по інших землях і принесе визволення. Ну, позбавили мене чину первосвященика, і що? Хіба я втратив свій вирішальний вплив у Санхедрині, або мої прибічники там тепер у меншості? Де ж пак, усі до одного на місцях! Ба більше: я не віддав права надягати кидар¹² під час урочистостей першому-ліпшому: не хтось, а зять мій, коен Йосип Бар-Каяфа, став зрештою на місце моє, і нічого не було втрачено ані для родини моєї, ані для ближніх моїх».

«Я розпоряджаюся,— упевнено вів далі Анна,— як і розпоряджався, храмовою скарбницею й розподілом посад у Храмі... Я створив цілий стан вибраних служителів Храму, вірних справі й мені, своєму керманичеві, і зробив так, щоб мої люди могли присвятити себе служінню Богові й Храму, не знаючи нужди, не боячись злиднів. Щоб не лічили коени та левіти¹³ останні жалюгідні халки, асси, квадранти та лепти¹⁴. Так хто ж, як не я, був гідний високої посади? Я знаю головне: люди завжди проситимуть в Бога за себе, своїх батьків та своїх дітей, йтимуть із тими проханнями до Храму, нестимуть дари та жертвних тварин. А ми, служителі, ще подивимось, чи приймати ті пожертви, чи угодні вони Богові, бо хто знає, в кого в купецьких кварталах під стіною Храму те все придбане й чи годне воно для Всевишнього? Може й не годне... Інша річ — купити, скажімо, ягнятко у внутрішньому дворі Храму. Що з того, що воно там стане значно дорожче, зате — безумовно придатне. І торговці тут значно надійніші, бо перебувають під моїм пильним оком, а те, що саме я їх сюди поставив, і товар у них по суті мій, це нікого не обходить. Храмівий податок — половину тірського сікля на рік — теж прочани часто-густо в Храмі сплачують, а гроші несуть різні: грецькі дідрахми й тетрадрахми, римські денарії та сестерції... А в храмі такі не візьмуть, тільки вагове срібло. Тож де людям гроші на нього поміняти? А он де: у лавках міняйл на Храмівій горі. А те, що лавки ці —

власність Анни та Каяфи, так кому до того діло? Царів, поки в Ієрушалаїмі були царі, коени не забували, а теперішня римська влада... Та більшість тутешніх римських можновладців у боргах мов пси в реп'яхах, і винні вони саме Анні, і для них у коена кошти завжди знаходяться! Тому й вважає за краще велике панство з Анною не сваритися, а дружбу водити, бо інакше він, диви, термін повернення боргу не подовжить, а наступного разу в позиці відмовить ба й відсоток непомірний заправить!»

Коен Анна роззирнувся: дім у нього добрий. Показного багатства, що кидається у вічі блиском золота й сяйвом коштовного каміння, йому не треба. Тривкий та сталий добробут, який дає можливість спокійно жити з упевненістю в прийдешньому дні,— от що потрібно. А в цьому будинку насправду є все, що необхідно людині, котра керує храмовими справами: навіть міква¹⁵ у підземній частині. Та й то: коен, який досяг такого рівня, підносить молитви й славить Бога не лише в храмі, а робити це можна тільки після омовіння... А бундючитися статками служителю Храму не слід — обов'язково знайдуться такі, хто скаже: ага, він на храмовій службі не так про Бога думає, як капшук грошвою набити! Не варто давати приводи для зайвих балачок. А кошти... Кошти є, та ще й які, але вони для справи, а не для того, щоб пускати туман у вічі. Одна частина грошей в обігу через надійну людину, а інша — схоронена у надійному місці.

Він свідомо обрав колись це місце для житла: західний пагорб за міською стіною. Тут значно спокійніше, ніж у Верхньому місті, тихіше, повітря чистіше: можна спокійно поміркувати й про справи — як божественні, так і земні. Чи зосередитись і попрацювати: он на столі справжня гора сувоїв — документи, переважно грошові, храмові або сімейні. Треба розібрати: такі справи чекати не будуть...

Раптом почувся якийсь шерех, і Анна відчув присутність іншої людини за спиною. Різко повернувся: біля дверей стояв молодий слуга на ймення Гедалія, переминаючись з ноги на ногу.

— Чого тобі? — незадоволено спитав коен.

— Пане владарю, прибув посланець від ха-коена Каяфи,— повідомив юнак.

Скільки вже Анна казав цьому дурневі, що до коена так не звертаються! Та дарма: він усе одно своє.

— То чого ти мовчиш? — насупився священик.

— Пан владар замислився, а я не насмілюся перебити його мудрі думки,— щиро та простосердо пояснив хлопець.

Пояснення потішило Анну: його думки слуга вважає важливішими за повідомлення ха-коена. Він поблажливо посміхнувся, проказав:

— Веди його сюди, того посланця.

Слуга зник і незабаром повернувся у супроводі босоногого спітнілого юнака у зношеному одязі. Колишній первосвященик із задоволенням подивився на Гедалію — його людина була убрана, як на весілля: в усьому новому, недешевому, чистому. «Треба буде сказати Каяфі: негоже його людям обірванцями ходити! — подумав він.— Що про їхню родину в Іерусалаїмі говоритимуть?»

— Що в тебе? — велично, як і належить людині з самої храмової верхівки, спитав він у гінця.

— Ось,— юнак простягнув циліндричний чохол, в яких зазвичай тримали папірусні сувої. Нічого надзвичайного в цьому не було: Каяфа наказав храмовим скарбникам щодня звітувати про зиски й витрати, але сам їхніх писань ніколи не читав, а відсилав Анні, за котрим беззастережно визнав першенство в царині грошових оборудок. Зятів посланець не йшов, і коен зрозумів, що в нього є ще якесь доручення.

— Щось ще? — нетерпляче кинув він, даючи зрозуміти, що не налаштований марнувати свій дорогоцінний час на дрібниці.

— А ще хазяїн велів передати на словах,— неголосно й чомусь перелякано вичавив із себе юнак.

— Ну? — вже роздратовано запитав Анна.

— Його милість ха-коен наказали передати вашій милості...— почав плутатися в словах посильний.

— Та кажи вже! — розлючено загарчав священик.

— *Той чоловік* сьогодні приходив до Храму! — приречено викрикнув парубок і зіщулився, начебто його зараз вперіщать батогом.

— І що? — швидко спитав коен.— Кажи, не бійся, я тобі нічого поганого не зроблю,— майже лагідно додав він і, щоб підтримати оповідача, потиснув його руку біля ліктя.

— Він вчинив там скандал і рейвах, а потім — бешкет! Прийшов туди зі своїми учнями, зробив бич з мотузок, бив продавців і покупців,

повиганяв їх із Храму, голубів випустив, столи міняйл поперевертав, а гроші розкидав. І при тому...

Хлопець замовк, не наважуючись сказати.

— Ну? — підняв брови Анна.

— Він називав себе сином Отця Небесного! — з острахом прошепотів посланець Каяфи.

— Чи мало було таких, хто себе так звав? — з презирливим незадоволенням кинув коен.

— Але ніколи раніше торговці не тікали з Храму й не боялися торгувати там через гнів Господній.

Анна стиснув кулаки так, що аж пальці побіліли:

— Він крок за кроком до того йшов. Ще коли на віслиюку в'їхав до міста через Овечі ворота, наче він не зайдисвіт, а на правду... А коли якісь дурні вистелили йому шлях пальмовими гілками, то він і поготів про себе такого надумав...

Колишній первосвященик помовчав, потім, щось для себе вирішивши, сказав:

— Передай коенові Каяфі, що я прошу його прийти до мене сьогодні після вечірнього богослужіння. Ти зрозумів? Це дуже важливе прохання.— І коли юнак кивнув, жестом відпустив посланця.

«Той чоловік, той чоловік...— роздратовано подумав він.— Чи не забагато останнім часом в Іерусалаїмі патякають про нього?»

Анна повернувся до свого крісла, сів та, підперши голову рукою, занурився у довгі роздуми.

⁷ Машиах — міся, помазанець. В юдаїзмі машиах — ідеальний цар, нащадок царя Давида, що буде посланий Богом врятувати народ Ізраїля й людство загалом. У християнській традиції використовується визначення «Спаситель».

⁸ Римський спис особливої конструкції, призначений для метання.

⁹ Первосвященик (івр. «ха-коен ха-гадол»).

¹⁰ Урім і туммім — відомі атрибути з Біблії, за допомогою яких первосвященик від імені народу чи царя запитував Бога.

¹¹ Санхедрін (грец. Συνέδριον — синедріон, букв. «спільне засідання») — найвища юдейська релігійна, політична та судова інстанція.

¹² Кидар — священна прикраса юдейського первосвященика у вигляді чалми з тонкого білого полотна, на передній стороні котрої за допомогою блакитного шнура прикріплювалася золота дощечка з написом: «Святиня Господня».

¹³ Левіти — нащадки коліна Левія, яке присвятило себе службі Богові. Ділилися на дві групи: ті, що походили від Аарона — коени, вища група духовенства, і ті, хто не був нащадками

Аарона,— власне левіти (охорона порядку під час богослужінь та жертвоприношень, музика та співи в Храмі, навчання дітей законів Тори, ведення літописів, утримання Храму).

¹⁴ Дрібні мідні монети, що ходили в Східному Середземномор'ї на початку I тис. н. е.

¹⁵ Міква — купіль для культових омовінь. Священик не входив до Храму, не здійснивши омовіння, бо молитва від нечистого не буде почута Богом.

3. СИН ПЕКАРЯ

Про те, що мене не стратять, я довідався напередодні свята Песах від *того чоловіка*, хоча до останнього моменту не вірив, що це правда. Я за себе не просив, від цих римських звірів мені не треба нічого, навіть помилування. Ненавиджу їх з їхніми імператорами, легіонами, аренами, богами, законами, податками й судами все життя, скільки себе пам'ятаю. А усвідомив я себе в три з половиною рочки, саме тобі, коли нелюд Вар, римський легат Сирії, розп'яв в Іерусалаїмі дві тисячі юдейських повстанців, а серед них — мого батька, поважного пекаря Зераха.

Мати моя, названа Шифрою на честь відомої сповитухи, що відмовилася в давнину вбивати єврейських немовлят чоловічої статі попри наказ фараона, розповідала: батько, сумирна й благовірна людина, пішов з натовпом повстанців лише тому, що бузувір латинянин Сабін зі своїм легіоном ідолян-кумирників захопив палац померлого царя Ірода й почав лизати губи на зібрані там скарби, а надто — на ті, що ними володів Іерусалаїмський Храм.

Сам я пам'ятаю лише злидні, але мати запевняє, що за батька ми були заможними, бо він постачав випічкою багатих городян, навіть самого царя, поки Ірод не з'їхав з глузду через нечувану підозрілість. Тоді вже хліб — прісний та кислий — стали пекти в палаці, і куштували його кілька різних людей на очах у царя — аж так нікому він не вірив та остерігався, щоб не отруїли. До чого дійшло: цар і трьох власних синів, у кого здібності правити проявлялися, стратив. Залишилися Архелай та Антипа, обидва жорстокістю й підступністю в батька, але не розумом. Наступником Ірод обрав Архелая, та заступити батькове місце той міг лише з дозволу імператора.

А найбільше тиран боявся почути звістку про народження машиаха. Той, як стверджували фарисеї, мав би стати царем Іерусалаїмським; мати розповідала, що такі чутки насправду ходили в рік, коли засяяла

Бетлеємська зірка, волхви сказали: це знак небесний, що народився помазаник, і найбільш ревні віруючі заходилися зазирати немовлятам у вічі, виглядаючи: чи не він? Але я тоді вже ходив та навіть розмовляв, отже, на пригрудча аж ніяк схожим не був, і якщо та зірка щось насправду й віщувала, то мене це стосуватися не могло.

Лишень цар переставився, спадкоємець почав збиратися до Риму, до самого імператора Августа на поклон: дай, мовляв, повелителю, ухвалу на моє замість батька царювання. Татусь його вмів із Римом ладити: з тим дружбу водить, цьому лестить, комусь і дарунки шле, а перед імператором плазує, усім видом показує: нема в тебе більш відданого слуги.

Хитрий він був, той Ірод, другого такого не знайти. Спаплюжений та пограбований Крассом Храм відбудував так, що й зарозумілі грецькі купці, схильні геть не цінити чуже, а тільки своє вихвалити, котрі всі світи пройшли, всі чудеса бачили,— й ті в один голос казали: «Дивота дивенна! Чудо світу!». От які велич та розкіш побачили вони в цій будівлі! А до народу Ізраїлю вже він і так і сяк: плем'я ви, мовляв, древнє, чистоти небаченої. На римське поганське багатобожжя не силував, мовляв, ви — носії справжньої віри, і за це належать вам неабиякі привілеї. Із фарисеями повоював попервах та й примирився, а їхнє вивчення Закону підтримував, і садукєїв, хоч якими затятими його супротивниками вони спочатку були, на свій бік повернув. Торговлю завів з Аравією й Ліваном вигідну, потроху багатів край. І примудрився налаштувати справу так, що всі комерційні оборудки з прянощами між Сходом та Римом йшли виключно через Іерусалаїм, подвоюючи зиск. І — правди ніде діти — головне: за всі тридцять сім років його царювання жодного разу нога римського солдата не ступила не те що на землю Священного Міста — навіть на терени юдейські. І жодного єврея не було продано до римського рабства за те, що він не мав чим відкупитися від загарбників!

Іродове царство, на відміну від інших провінцій імперії, підкорених цілком та остаточно, ані данини, ані податків чи податей Риму не платило, а піддані його не зобов'язані були служити в імператорському війську. Ба більше: в Ірода була власна армія, і всі командири в ній були євреї! А сам Агриппа, відомий на весь світ римський можновладець, приїхавши до Ірода на гостину, всіляко вихваляв царя,

давав бенкети на його честь, а Храмові надарував стільки — одною парою рук за місяць не переносити! Та що там Агриппа: Ірод із самою Клеопатрою знайомий був, а клопотався за нього перед Сенатом не хтось, а Марк Антоній!

Усе це так, але Юдея була зобов'язана, зберігаючи вірність Римській імперії, боронити її кордони, а цар її не був вільним на вчинки не те що державницькі — у власній сім'ї нічого важливого не вирішував без згоди римського державця.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ